

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ (У КОНТЕКСТІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ)

Васечко Л. О.

ВСТУП

Забезпечення здорового способу життя досі не має єдиного, узгодженого підходу, який би об'єднував медичні, соціальні, освітні та правові інструменти. Через це заходи різних відомств реалізуються розрізнено й не завжди дають очікуваний результат. Одним із проблемних аспектів є нерівний доступ громадян до якісної медичної допомоги, профілактичних програм та сучасних методів підтримки здоров'я. Найбільше від цього страждають мешканці сільських територій, малозабезпечені верстви та інші вразливі групи населення.

Проблему поглиблює низький рівень правової обізнаності населення щодо власних прав у сфері охорони здоров'я та недостатнє розуміння важливості профілактики попередження захворюваності. Система громадського здоров'я наразі не повною мірою адаптована до міжнародних стандартів ВООЗ та вимог Цілей сталого розвитку ООН, які наголошують на профілактичному підході, партнерстві між секторами та стратегічному баченні шляхів розвитку охорони здоров'я.

Ситуацію ускладнюють і наслідки повномасштабної війни, що призвели до погіршення доступу до медичних послуг, зростання психічних розладів, збільшення кількості хронічних хвороб та значного навантаження на систему охорони здоров'я. Сукупність цих факторів свідчить про необхідність суттєвого розширення і вдосконалення правових механізмів, оновлення державної політики та створення умов, які забезпечать повноцінне виконання Цілі сталого розвитку № 3 – «Підтримка хорошого здоров'я».

Дослідженням питання правових засад забезпечення здорового способу життя та добробуту займалося чимало авторів, чий праці разом із чинними нормативно-правовими актами формують цілісне науково-правове підґрунтя обраної теми. Так, в науковій праці Г. Богданевич висвітлено нормативно-правове забезпечення здорового способу життя, зосереджуючи увагу на необхідності інтеграції профілактичних заходів у державну політику¹. Значний внесок у вивчення еволюції законодавства охорони здоров'я зробили Г. Слабкий та М. Рожкова, які аналізують трансформацію правового регулювання медичної сфери за період незалежності України². О. Любінець та М. Децик розглядають питання материнської та дитячої смертності, які є

¹ Богданевич Г. П. Нормативно-правове забезпечення у сфері формування здорового способу життя в Україні. *Магістерські студії. Альманах*. 2024. Вип. 24. С. 86–90.

² Слабкий Г., Рожкова М. Законодавче забезпечення розвитку охорони здоров'я населення України за часи її незалежності. *Україна. Здоров'я нації*. 2023. (4), 11–17. URL: <https://doi.org/10.24144/2077-6594.4.1.2022.277020>

ключовими індикаторами реалізації Цілей сталого розвитку³, а Н. Жилка, Г. Слабкий та О. Щербінська фокусують увагу на проблемах репродуктивного здоров'я⁴. Питання поширення інфекційних і неінфекційних хвороб ґрунтовно аналізують Е. Рубан, В. Мельник, Н. Орлова та В. Пилипчук та інші, підкреслюючи зростання загроз для громадського здоров'я в сучасних умовах⁵. Дослідження зловживань психоактивними речовинами, здійснене С. Ціпоренком і Л. Бабінець, доповнює загальну картину факторів ризику⁶, а праця О. Давидовича щодо безпеки дорожнього руху розкриває один із важливих аспектів запобігання травматизму⁷. Сукупність наукових поглядів авторів узгоджується з положеннями Конституції України, Основ законодавства про охорону здоров'я, а також низки законів, що в сукупності забезпечують нормативну основу формування здорового способу життя в контексті Цілей сталого розвитку.

Мета статті полягає в комплексному аналізі правових механізмів, державної політики та нормативно-правових актів, які забезпечують формування здорового способу життя і добробуту населення України, оцінці їх відповідності міжнародним стандартам та Цілям сталого розвитку ООН. Виходячи із поставленої мети завданнями статті є: провести аналіз правових засад забезпечення здорового способу життя та добробуту населення в Україні, зокрема законодавчих актів, державних програм та документів, які регулюють сферу охорони здоров'я та профілактики захворювань; дослідити механізми інтеграції Цілей сталого розвитку ООН (особливо Цілі №3) у національну політику України, включаючи імплементацію міжнародних стандартів, міжсекторальний підхід та адаптацію системи громадського здоров'я; визначити ключові проблеми та виклики пов'язані із забезпеченням здорового способу життя населення, та узагальнити отримані результати.

³ Любінець О.В., Децик М.О. Особливості народжуваності та смертності дітей до 1 року в Україні та Львівській області в контексті стратегії вдосконалення неонатологічної допомоги населенню. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2022. Випуск 2. URL: <https://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/visnyk-gigieny/article/view/13306?utm>

⁴ Жилка, Н., Слабкий, Г. та Щербінська, О. (2021). Стан репродуктивного здоров'я жінок в Україні: огляд літератури. *Репродуктивна ендокринологія*. (60), 67–71. DOI: <https://doi.org/10.18370/2309-4117.2021.60.67-71>

⁵ Рубан Е.В., Мельник В.Й. Сучасна проблема захворювання на туберкульоз у Рівенській області. *Public Health Journal*. 2025. Випуск 1 (27). С. 175–180.

Орлова Н. М., Пилипчук В.Л., Демчук А.В., Головачанська-Пушкарь С.Є., Задорожнюк О.В., Клімас Л.А. Неінфекційні захворювання як загроза здоров'ю населення України. *Доповіді Вінницького національного медичного університету*. 2024. № 28 (3). С. 502–510. URL: [https://doi.org/10.31393/reports-vnmedical-2024-28\(3\)-21](https://doi.org/10.31393/reports-vnmedical-2024-28(3)-21)

⁶ Ціпоренко, С. Ю., Бабінець, Л. С. Вивчення зловживань психоактивними речовинами серед студентів медичних вищих навчальних закладів. *Здобутки клінічної і експериментальної медицини*. 2025. № 2. С. 155–167. DOI: <https://doi.org/10.11603/1811-2471.2025.v.i2.15320>.

⁷ Давидович О. Ефективність заходів щодо запобігання дорожньо-транспортним пригодам: огляд сучасних стратегій та підходів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2024. Випуск 2 (42). С. 46–55.

1. Сучасний стан правового забезпечення здорового способу життя та добробуту населення в Україні

Сучасні умови розвитку суспільства посилюють вплив глобальних викликів та загроз, пов'язаних із забезпеченням здорового способу життя, підтримкою добробуту населення, формуванням сприятливих умов для всебічного розвитку людини. Стрес, зростання рівня хронічних захворювань, погіршення психоемоційного стану, вплив екологічних факторів – все це є наслідком воєнних дій, які наразі відбуваються в Україні. Тому держава змушена переглядати власну політику у сфері охорони здоров'я і, як наслідок, формувати ефективний правовий механізм, який зміг би забезпечити комплексний підхід до збереження психологічного та фізичного здоров'я людини, оскільки від цього залежить майбутнє держави.

Відповідно до норм вітчизняного законодавства, в Україні збереження здоров'я населення та формування здорового способу життя належить до пріоритетних напрямків державної політики у сфері охорони здоров'я. Її реалізація ґрунтується на багатосекторальному підході, який передбачає активну взаємодію державних інституцій, органів місцевого самоврядування, неурядових організацій, як комерційних, так і неприбуткових структур, а також залучення громадян до участі у процесах зміцнення громадського здоров'я.

Охорона здоров'я є одним із ключових факторів сталого розвитку людства, адже рівень добробуту суспільства безпосередньо залежить від збереження життя, попередження захворюваності та безперешкодного доступу до якісної медичної допомоги. Міжнародна спільнота пріоритетними напрямками діяльності визначає зниження смертності, посилення боротьби з інфекційними й неінфекційними хворобами, розбудову ефективних систем профілактики, а також зміцнення кадрового та інституційного забезпечення систем охорони здоров'я. Забезпечення рівного доступу до медичних послуг, репродуктивного здоров'я, сучасних ліків та вакцин – є основою підвищення тривалості та якості життя населення. Водночас, запровадження комплексних підходів раннього попередження, управління ризиками та подолання наслідків планетарних загроз формує нові наукові виклики, які потребують глибокого аналізу та вироблення ефективних стратегій реалізації цілей сталого розвитку у сфері здоров'я та збереження життя.

В Україні, в умовах масштабних суспільних та економічних змін кінця ХХ століття, дедалі більше уваги приділяли необхідності вдосконалення підходів до охорони здоров'я населення. На тлі зростання соціальних ризиків та погіршення демографічних показників формування ефективної профілактичної політики стало одним із ключових завдань держави. Концепція здорового способу життя в Україні набула значної актуальності на початку 1990-х років. Її принципи відображали необхідність впровадження профілактичних заходів у сферу охорони здоров'я. У цей період було розроблено та затверджено Постановою Ради Міністрів України від 7 грудня 1989 року № 305 Комплексну програму профілактики захворювань і формування здорового способу життя. Програма впроваджувала нові підходи, орієнтовані на профілактику захворювань, несла роз'яснювальну мету для населення щодо здорового способу життя, а також визначала інтеграцію соціальних, економічних і екологічних аспектів

у сферу охорони здоров'я. В умовах суспільних та економічних трансформацій концепція здорового способу життя стала важливою не лише для підтримки особистого здоров'я, а й для забезпечення стабільності та розвитку суспільства в цілому. Первісно програма була розрахована на період до 2000 року.

У процесі реформування українського суспільства поступово з'явилися й інші законодавчі акти, які врегульовували питання здорового способу життя. Прийнятий 1993 року Закон України «Про фізичну культуру і спорт» передбачав забезпечення державою правових норм щодо захисту прав громадян у цій сфері, заохочення до ведення здорового способу життя та розвиток спортивної інфраструктури⁸. Крім того, низка інших нормативних актів частково врегульовувала окремі аспекти формування здорового способу життя та підтримки добробуту населення.

Нині питання збереження та зміцнення здоров'я населення залишається на поважному місці в державній політиці України. Формування ефективної системи охорони здоров'я, орієнтованої на профілактику та підвищення якості життя громадян, є визначальним чинником сталого суспільного розвитку. Законодавство України у сфері охорони здоров'я і забезпечення здорового способу життя визначається низкою нормативно-правових актів:

– Конституція України, стаття 3 якої визначає, що здоров'я, життя, честь, гідність, недоторканність та безпека належать до найвищих соціальних цінностей. Стаття 49 Конституції закріплює право кожної особи на охорону здоров'я як невід'ємне та гарантоване державою⁹;

– Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», регулює правовідносини у сфері охорони здоров'я та визначає права й обов'язки громадян у цій галузі¹⁰;

– Закон України «Про фізичну культуру і спорт», який регламентує правові, організаційні та соціально-економічні аспекти розвитку фізичної культури та спорту¹¹;

– Закон України «Про освіту» визначає важливість створення сприятливих умов для фізичного розвитку та підтримки здоров'я учнів¹²;

– Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб», визначає механізми профілактики інфекційних захворювань та заходи для забезпечення епідеміологічного благополуччя населення¹³;

⁸ Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення 01.12.2025).

⁹ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z960254K> (дата звернення 01.12.2025).

¹⁰ Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення 01.12.2025).

¹¹ Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення 01.12.2025)

¹² Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 01.12.2025)

¹³ Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 06.04.2000 року. № 1645-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text> (дата звернення 01.12.2025).

– Закон України «Про охорону дитинства» спрямований на захист прав на здоров'я, виховання та розвиток у безпечному середовищі¹⁴;

– Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» регулює стандарти безпечного харчування, що безпосередньо впливають на формування здорового способу життя¹⁵;

– Національна стратегія розвитку охорони здоров'я до 2030 року визначає пріоритети державної політики до зміцнення громадського здоров'я, профілактики захворювань та підтримки здорового способу життя¹⁶.

Варто зазначити, що наведений перелік нормативних актів слугує прикладом, не є вичерпним, однак вказані акти заклали правову основу для підтримки здорового способу життя в Україні, охоплюючи охорону здоров'я, розвиток фізичної культури, а також санітарне та епідеміологічне благополуччя населення. Втім, чинна нормативна база не повністю вирішує всі проблеми, з якими сьогодні зіштовхується система охорони здоров'я.

Конституція України гарантує кожному громадянину право на здоров'я та доступ до ефективного медичного обслуговування. Це право також деталізується у спеціальних законах, підзаконних нормативно-правових актах та державних програмах, які визначають, як саме реалізується це право, які гарантії надаються громадянам і як здійснюється підтримка здорового способу життя.

Нині система охорони здоров'я в Україні знаходиться в умовах реформування, головною метою якого – підвищення якості та доступності медичних послуг для населення. Значну увагу приділяють модернізації закладів, оптимізації надання допомоги та забезпеченню ефективного функціонування всіх рівнів медичної системи. З цією метою впроваджуються комплексні реформи та проєкти, спрямовані на організаційне та фінансове вдосконалення системи охорони здоров'я. Реалізація пілотного проєкту, яка здійснювалася у 2011–2014 рр., мала на меті виконання низки поставлених завдань:

- структурно-функціональну перебудову системи медичного обслуговування;
- створення центрів первинної та екстреної медичної допомоги;
- оптимізацію закладів вторинної, третинної медичної допомоги та гостітальних округів;
- запровадження системи індикаторів якості надання медичної допомоги;
- застосування програмно-цільового методу у фінансуванні закладів охорони здоров'я;
- перетворення комунальних закладів у неприбуткові комунальні підприємства та установи для надання медичних послуг.

¹⁴ Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 01.12.2025)

¹⁵ Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів : Закон України від 23.12.1997 № 771/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 01.12.2025).

¹⁶ Про схвалення Стратегії розвитку системи охорони здоров'я на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2025 р. № 34-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/34-2025-%D1%80#Text> (дата звернення 01.12.2025).

Учасниками пілотного проєкту були всі заклади охорони здоров'я пілотних регіонів, центральний орган виконавчої влади у сфері охорони здоров'я, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування. Результати пілотного проєкту стали основою для подальшого реформування системи охорони здоров'я в Україні¹⁷.

Охорона здоров'я населення є невід'ємною складовою сталого розвитку, оскільки без здорового суспільства неможливе ефективне економічне зростання та соціальна стабільність. Сталий розвиток є ключовою умовою сучасної державної політики та міжнародної співпраці. Він передбачає збалансоване поєднання економічного зростання, соціальної справедливості та охорони навколишнього середовища. Україна продовжує визначати стратегічні напрямки розвитку, що відповідають глобальним Цілям сталого розвитку, забезпечуючи права та добробут громадян, збереження природних ресурсів та формування ефективних соціальних і економічних інститутів.

Стратегія сталого розвитку передбачає визначення такого шляху розвитку суспільства, який би зміг запобігти або мінімізувати виникнення загроз для його сталого функціонування. Для цього необхідно ширше усвідомлювати проблему та об'єднати зусилля всього суспільства, беручи до уваги спільну відповідальність. Економічне зростання окремої країни, регіону чи соціальної групи може задовольняти їхні потреби, але водночас, створювати економічні, екологічні та соціальні проблеми в інших частинах світу. Тому успіх окремих країн чи регіонів не гарантує сталого розвитку, якщо він негативно впливає на економіку, природу чи життя людей у світі. Справжній і тривалий розвиток можливий лише тоді, коли суспільство здатне комплексно вирішувати ключові економічні, екологічні та соціальні виклики на міжнародному рівні¹⁸.

Сталий розвиток посів чільне місце в міжнародній політиці та економічному плануванні у XXI столітті. Він поєднує економічні, соціальні та екологічні аспекти, прагнучи забезпечити добробут сучасних та прийдешніх поколінь. Масштабні виклики у цій сфері сприяють створенню універсальних орієнтирів для країн з різним рівнем розвитку та ресурсним забезпеченням. З цією метою у вересні 2015 року світові лідери затвердили Порядок денний сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй на період до 2030 року. Цей Порядок містить 17 Цілей сталого розвитку (ООН, 2015). Він формує спільне бачення безпечного, справедливого та сталого світу, де людина є центральним елементом розвитку, з рівними можливостями та правами на гідне життя. Цілі сталого розвитку спрямовані на те, щоб поєднати економічний баланс із соціальною справедливістю та охороною довкілля, створивши умови для повноцінного розвитку громадян, які, в свою чергу, виступають орієнтирами та викликами для всіх держав, сприяючи формуванню універсальної та інтегрованої моделі сталого розвитку.

¹⁷ Слабкий Г., Рожкова М. Законодавче забезпечення розвитку охорони здоров'я населення України за часи її незалежності. *Україна. Здоров'я нації*. 2023. (4). С. 13.

¹⁸ Smith M. S., Cook Ch., Socona Y., Elmqvist T., Fukushi K., Broadgate W., Jarzebski M.P. Advancing sustainability science for the SDGs. *Sustainability Science*. 2018. № 13. P. 1483–1487. URL: <https://doi.org/10.1007/s11625-018-0645-3>

Хоча Цілі сталого розвитку є універсальними і стосуються всіх країн, на практиці кожна держава має діяти відповідно до своїх функціональних особливостей та потреб, щоб досягти поставлених цілей до 2030 року. Більшість заходів з їх впровадження відбуватиметься на місцевому рівні. Країни з низьким рівнем доходу зосереджуються на боротьбі з бідністю, економічному зростанні та підвищенні добробуту населення. Натомість у країнах з високим рівнем доходу головна увага приділяється скороченню відходів, викидів парникових газів, ожирінню та раціональному використанню ресурсів. В обох випадках держави прагнуть обирати простіші цілі замість тих, які видаються складними, але важливими для сталого розвитку¹⁹.

Ціль сталого розвитку №3 спрямована на забезпечення здоров'я і добробуту для всіх вікових груп. Вона охоплює широкий спектр завдань: зниження материнської та дитячої смертності, боротьбу з інфекційними та неінфекційними захворюваннями, зміцнення психічного здоров'я, доступ до медичних послуг, встановлення контролю над поширенням наркотиків і алкоголю, а також поліпшення санітарії та здорового способу життя в цілому. Досягнення поставленої цілі потребує комплексного підходу, що включає ефективні національні стратегії охорони здоров'я, соціальні та освітні програми, інноваційні медичні технології та міжнародну співпрацю.

В Україні імплементація Цілі №3 здійснюється шляхом внесення змін до законодавства та впровадження державних програм охорони здоров'я, зокрема через модернізацію медичних закладів, розвиток первинної та екстреної допомоги, впровадження системи індикаторів якості надання медичних послуг, а також шляхом впровадження профілактичних заходів та просвітницької роботи в суспільстві. Для досягнення Цілей сталого розвитку Україна формує та впроваджує комплексну нормативно-правову базу, яка регулює охорону здоров'я, екологію, безпеку та соціальний добробут населення. Законодавчі акти визначають права громадян, механізми державного контролю та організаційні засади для реалізації стратегій сталого розвитку. Вони виступають фундаментом для ефективної імплементації міжнародних стандартів у національну практику, а також забезпечують системний підхід до охорони здоров'я і навколишнього середовища.

Міцне здоров'я, як одна із Цілей сталого розвитку, ґрунтується на Основах законодавства України про охорону здоров'я. Вчені Г.О. Слабкий та М. Г. Рожкова наголошують, що основним нормативно-правовим актом, який безпосередньо визначає правові, організаційні, економічні та соціальні засади охорони здоров'я в Україні, є Закон України «Про Основи законодавства України про охорону здоров'я». Цей закон врегулює суспільні відносини у сфері охорони здоров'я з метою забезпечення гармонійного фізичного та духовного розвитку громадян, підтримку високої працездатності, ведення активного способу життя, усунення чинників, що негативно впливають

¹⁹ United Nations Ukraine: Sustainable Development Goals. URL: <https://ukraine.un.org/en/sdgs> (дата звернення 01.12.2025).

на здоров'я населення, попередження захворюваності, інвалідності та смертності, а також поліпшення спадкових хвороб²⁰.

Якщо спробувати додатково систематизувати завдання Цілі № 3, то їх можна умовно поділити на 2 групи: 1) завдання, пов'язані із профілактикою та лікування захворювань; 2) завдання, спрямовані на подолання негативних явищ, що спричиняють шкоду здоров'ю.

2. Імплементация завдань, пов'язаних із профілактикою та лікуванням захворювань, Цілі сталого розвитку № 3 в українське законодавство

Пункт 3.1. Цілей сталого розвитку передбачає до 2030 року зниження коефіцієнту материнської смертності до менш ніж 70 випадків на 100 000 живонароджених. На думку вчених, в більшості випадків материнській смертності можна запобігти, оскільки нині існує низка ефективних медичних методів профілактики та лікування ускладнень вагітності та пологів. Зважаючи на це, жінки повинні мати доступ до високоякісної медичної допомоги під час вагітності, пологів і післяпологового періоду. Здоров'я матері безпосередньо впливає на стан новонародженого, тому вкрай важливо, щоб пологи відбувалися під наглядом кваліфікованих медичних працівників, які можуть своєчасно надати необхідну медичну допомогу як матері, так і малюку. Найпоширенішою причиною смерті після пологів є сильна кровотеча (післяпологова кровотеча), яка може призвести до загибелі навіть здорової жінки протягом кількох годин без належного втручання. Введення окситоцину одразу після народження дитини ефективно знижує ризик кровотечі. Інфекційних ускладнень після пологів можна уникнути завдяки дотриманню гігієнічних норм, ранньому виявленню та своєчасному лікуванню інфекцій. Для зменшення материнської смертності також важливо попереджати небажану вагітність. Всі жінки, включно з підлітками, повинні мати доступ до сучасних методів контрацепції, безпечних легальних абортів та якісного післяабортного медичного догляду²¹.

В Україні забезпечення здоров'я матері та дитини регламентується низкою законодавчих та нормативно-правових актів, які формують комплексну систему гарантій та стандартів медичної допомоги. Одним із таких нормативно-правових актів є Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», яким закріплено право кожної людини на охорону здоров'я, доступ до медичної допомоги та визначено організаційні, медичні, соціальні та гігієнічні засади. Він передбачає організацію медичної допомоги під час вагітності, пологів і післяпологового періоду, оскільки виступає важливим елементом зниження материнської та неонатальної смертності. Закон України «Про охорону дитинства» доповнює ці положення, встановлюючи правові, соціальні та медичні гарантії для захисту здоров'я дітей та новонароджених, безпосередньо

²⁰ Слабкий Г., Рожкова М. Законодавче забезпечення розвитку охорони здоров'я населення України за часи її незалежності. *Україна. Здоров'я нації*. 2023. (4), 11–17. URL: <https://doi.org/10.24144/2077-6594.4.1.2022.277020>

²¹ Глобальна обсерваторія охорони здоров'я. Ціль сталого розвитку 3.1. Материнська смертність. World health organization. URL: <https://www.who.int/data/gho/data/themes/topics/sdg-target-3-1-maternal-mortality>

пов'язаного зі станом здоров'я матері. Нормативний документ регламентує механізми надання медичної допомоги, організацію спеціалізованих закладів для дітей та контроль за дотриманням стандартів охорони дитинства, сприяючи формуванню здорового покоління²².

Національна програма «Здоров'я жінки та репродуктивне здоров'я» є державною цільовою програмою, спрямованою на збереження здоров'я жінок репродуктивного віку. Основні напрями програми включають зниження материнської та перинатальної смертності, покращення якості медичної допомоги вагітним і породіллям, а також підвищення доступності сучасних медичних технологій і профілактичних заходів. Реалізація програми передбачає координацію роботи акушерських закладів, впровадження стандартів надання допомоги та постійний моніторинг стану здоров'я матері й новонароджених на національному рівні.

Таким чином, система законодавчих актів, наказів МОЗ та державних програм створює комплексну правову та організаційну основу для збереження здоров'я матері та дитини в Україні, забезпечуючи стандартизовану, доступну та якісну медичну допомогу. О. В. Любінець та М. О. Децик зазначають, що третій розділ Цілей сталого розвитку ООН 2015–2030, який визначає «забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці». Стратегія вдосконалення неонатологічної допомоги населенню України має розроблятися з урахуванням регіональних особливостей та передбачати вирішення проблем, пов'язаних із демографічними процесами, такими як народжуваність, смертність та міграція, а також соціально-економічними чинниками. До них належать умови проживання населення, підвищений рівень стресу та загострення проблем зі здоров'ям у породіль, організація медичної допомоги новонародженим і немовлятам, включно з функціонуванням центрів експертного та регіонального неонатального скринінгу. При цьому стратегія повинна враховувати складну військову ситуацію, в якій опинилася країна²³.

Ціль сталого розвитку 3.2. розроблена до 2030 року полягає у припиненні смертності новонароджених і дітей віком до 5 років, до не більше як 12 випадків на 1000 живонароджених, а смертність у віці до 5 років – до не більше ніж 25 випадків на 1000 живонароджених.

Наразі Україна імплементує рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я щодо ведення новонароджених, вакцинації, грудного вигодовування та профілактики інфекцій, що є важливою складовою виконання глобальних цілей щодо зменшення смертності. Наукові дослідження українських медичних установ – таких як Інститут педіатрії, акушерства і гінекології, НМАПО та профільні фахові видання – підтверджують актуальність проблеми та

²² Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 01.12.2025)

²³ Любінець О.В., Децик М.О. Особливості народжуваності та смертності дітей до 1 року в Україні та Львівській області в контексті стратегії вдосконалення неонатологічної допомоги населенню. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2022. Випуск 2. URL: <https://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/visnyk-gigieny/article/view/13306?utm>

United Nations Ukraine: Sustainable Development Goals. URL: <https://ukraine.un.org/en/sdgs> (дата звернення 01.12.2025).

визначають ключові фактори ризику дитячої смертності, аналізують ефективність перинатальних технологій і державних програм. Сукупність цих нормативних та наукових підходів забезпечує системне наближення України до міжнародних орієнтирів, визначених Ціллю 3.2 Порядку денного сталого розвитку до 2030 року²⁴.

Наступною стратегічною ціллю є Ціль 3.3 про подолання епідемій та інфекційних захворювань. Вона спрямована на ліквідацію епідемій СНІДу, туберкульозу, малярії, тропічних та інших інфекційних хвороб, а також на боротьбу з гепатитами, інфекціями, що передаються через воду, та низкою інших інфекційних захворювань. Реалізація цієї мети передбачає розширення доступу до профілактики, раннього виявлення, лікування й моніторингу стану здоров'я населення.

Нормативне забезпечення в Україні здійснюється на основі таких нормативно-правових актів:

- Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», яким визначено загальні принципи профілактики та боротьби з інфекційними хворобами;

- Закон України «Про подолання туберкульозу в Україні», що встановлює правові механізми профілактики, діагностики та лікування туберкульозу²⁵;

- Закон України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ», котрим врегульовано заходи боротьби з ВІЛ/СНІДом, включаючи соціальну підтримку та доступ до терапії²⁶;

- Державні програми протидії ВІЛ/СНІДу та туберкульозу, які передбачають профілактику, забезпечення лікуванням, інформаційні кампанії;

- Накази МОЗ про інфекційний контроль, імунізацію та епідеміологічний нагляд, зокрема щодо гепатитів, кишкових інфекцій та інших хвороб.

Як слушно зауважують Е.В. Рубан та В.Й. Мельник, епідемічна ситуація з туберкульозом нині тісно пов'язана зі складними соціально-економічними умовами як в Україні, так і в інших країнах світу. Безпосередньо на неї впливають ослаблення системи охорони здоров'я, поширення штамів туберкульозу, стійких до кількох препаратів, зростання рівня ВІЛ-інфекції та недостатня результативність профілактичних і лікувальних заходів. Наукові прогнози свідчать, що у найближче десятиліття значного покращення ситуації очікувати не варто. Водночас у роботі фтизіатричної служби спостерігаються деякі позитивні зрушення: продовжується вакцинація БЦЖ, налагоджено централізовані закупівлі сучасних протитуберкульозних препаратів, а також забезпечується фінансування ключових заходів, спрямованих на подолання туберкульозної епідемії.

²⁴ United Nations Ukraine: Sustainable Development Goals. URL: <https://ukraine.un.org/en/sdgs> (дата звернення 01.12.2025).

²⁵ Про подолання туберкульозу в Україні : Закон України від 14. 07.2023. № 3269-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3269-20#Text> (дата звернення 01.12.2025).

²⁶ Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ) : Закон України від 12.12.1991. № 1972-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1972-12#Text> (дата звернення 01.12.2025)

Україна визначає протидію туберкульозу одним із ключових пріоритетів у контексті європейської інтеграції та виконання Цілей сталого розвитку ООН і глобальної стратегії ВООЗ «Покласти край туберкульозу». У співпраці з міжнародною організацією РАТН реалізується проєкт Challenge TB, який забезпечує доступ до сучасних протитуберкульозних препаратів та вдосконалює систему раннього виявлення і молекулярно-генетичної діагностики хіміорезистентних форм захворювання.

Профілактика туберкульозу та інших небезпечних захворювань в Україні містить соціальні, санітарні й специфічні заходи, зокрема вакцинацію та хіміопротифілактику. Показник охоплення щепленнями дітей, на прикладі Рівненської області у 2023 році зріс до 89,1%. Ці результати демонструють позитивну динаміку. Серед ключових профілактичних напрямів які потребують посиленої уваги залишається рання діагностика, своєчасне лікування та усунення факторів передачі інфекції, а також покращення соціально-економічних умов населення²⁷.

Ціль 3.4. «Зменшення передчасної смертності від неінфекційних захворювань та підтримка психічного здоров'я» передбачає зниження на третину передчасної смертності від серцево-судинних, онкологічних, цукрового діабету, хронічних респіраторних хвороб та інших неінфекційних захворювань. Посилена увага зосереджується на профілактиці, ранній діагностиці, пропаганді здорового способу життя та покращенні доступності якісної медичної допомоги. Окремо зазначено важливість психічного здоров'я та формування умов для психологічного добробуту населення.

Нормативне регулювання Цілі 3.4. в Україні забезпечується найперше Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», в якому містяться положення про профілактику неінфекційних хвороб; Національного плану заходів щодо неінфекційних захворювань до 2030 року (затверджений МОЗ), яким встановлено заходи зниження смертності та поширеності факторів ризику (паління, гіпертонія, ожиріння тощо); Концепція розвитку охорони психічного здоров'я в Україні, яка визначає модернізацію системи психіатричної та психологічної допомоги; Накази МОЗ щодо скринінгу, профілактики серцево-судинних хвороб та онкопатологій тощо.

Згідно з дослідженнями вітчизняних науковців, у 2021 році населення України втратило понад 16,4 млн років здорового життя через інвалідність і передчасну смертність, спричинену неінфекційними захворюваннями (НІЗ), що становить 38,1 тис. років на 100 тис. населення. Загалом 68,5% усіх втрат здорового життя через НІЗ становили роки, втрачені через передчасну смертність, тоді як 31,5% припадало на роки, прожиті з інвалідністю. Переважання втрат від передчасної смертності характерне для таких груп НІЗ, як хвороби системи кровообігу (96,4%), новоутворення (97,2%), хвороби органів травлення (83,4%) та хронічні хвороби органів дихання (60,0%). Останніми роками в Україні здійснено низку заходів, спрямованих на посилення контролю над неінфекційними захворюваннями (НІЗ). Наразі

²⁷ Рубан Е.В., Мельник В.Й. Сучасна проблема захворювання на туберкульоз у Рівненській області. *Public Health Journal*. 2025. Випуск 1 (27). С. 175–180.

успішно формується сучасна система громадського здоров'я, ухвалено Національний план заходів щодо НІЗ для досягнення ЦСР, реалізуються міжнародні проекти. В межах реформи охорони здоров'я пріоритет отримала первинна медична допомога, а роль сімейного лікаря у профілактиці НІЗ суттєво зросла, зокрема через запровадження скринінгових програм і консультацій підтримки здорового способу життя.

Запровадження програми медичних гарантій та розширення пакетів послуг, включаючи лікування інфаркту, інсульту, онкологічних захворювань і трансплантацій, підвищило доступність спеціалізованої медичної допомоги. Програма «Доступні ліки» забезпечує пацієнтів препаратами для лікування основних груп НІЗ. Не зважаючи на це система охорони здоров'я залишається переорієнтованою переважно на лікування, а не на профілактику. Подальше зниження тягара НІЗ потребує зміцнення інституцій громадського здоров'я, вдосконалення нормативно-правового забезпечення профілактики, розвитку освітніх програм для населення та формування відповідального ставлення до здоров'я. Важливою умовою є також створення сучасної системи моніторингу захворюваності, інвалідності та смертності, побудованої на основі електронних даних, що нині активно розвиваються в Україні²⁸.

Важливо зазначити, що реалізація Цілі 3.4 у сфері зменшення передчасної смертності від неінфекційних захворювань потребує комплексного та своєчасного підходу, який поєднує профілактику, своєчасну діагностику й доступ до належного лікування. Україна вже здійснила впевнені кроки в напрямку посилення первинної ланки, впровадивши національні програми та механізми реімбурсації, а також розпочавши системні дослідження факторів ризику. Однак для досягнення цільових показників необхідно посилити орієнтацію системи не лише на лікування, а й на профілактику, сформувати сталий моніторинг НІЗ та вдосконалити політику громадського здоров'я. Лише за умови поєднання інституційного розвитку, міжсекторальної взаємодії та підвищення поінформованості населення можливо забезпечити ефективне зниження захворюваності та покращення загального рівня здоров'я населення в Україні.

3. Імплементация завдань, спрямованих на подолання негативних явищ, що спричиняють шкоду здоров'ю, Цілі сталого розвитку № 3 в українське законодавство

Ціль 3.5. «Поліпшення профілактики і лікування залежності від психоактивних речовин» охоплює заходи щодо запобігання зловживанню алкогольними напоями, наркотичними засобами та іншими психоактивними речовинами. Вона спрямована на розвиток системи реабілітації, психологічної підтримки та медичного лікування залежностей. Нормативно-правове забезпечення в Україні визначеної цілі здійснюється такими нормативно-правовими актами:

²⁸ Орлова Н. М., Пилипчук В.Л., Демчук А.В., Головчанська-Пушкарь С.Є., Задорожнюк О.В., Клімас Л.А. Неінфекційні захворювання як загроза здоров'ю населення України. *Доповіді Вінницького національного медичного університету*. 2024. № 28 (3). С. 505. URL: [https://doi.org/10.31393/reports-vnmedical-2024-28\(3\)-21](https://doi.org/10.31393/reports-vnmedical-2024-28(3)-21)

– Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними», який регулює контроль обігу наркотиків та порядок лікування залежностей²⁹;

– Закон України «Про психіатричну допомогу» містить норми щодо медичної та психологічної підтримки осіб із різними видами залежностей³⁰;

– Державна стратегія щодо наркотиків до 2030 року передбачає профілактику наркоманії, реабілітацію, ресоціалізацію, програму замісної терапії³¹;

– Накази МОЗ щодо замісної підтримувальної терапії, лікування залежностей, реабілітаційних послуг;

– Програми громадського здоров'я, спрямовані на боротьбу з алкоголізмом, тютюнопалінням та іншими формами залежної поведінки.

В межах реалізації Цілі 3.5 щодо покращення профілактики та лікування залежності від психоактивних речовин (ПАР) слід враховувати, що психологічні особливості осіб із залежністю та психічними розладами мають складний характер. Вони включають особистісні, когнітивні, емоційні та поведінкові аспекти. Ці фактори не лише впливають на розвиток і перебіг психічних розладів, а й ускладнюють процес лікування та реабілітації, вимагаючи комплексного мультидисциплінарного підходу, який поєднує психологічну підтримку, медикаментозне лікування та соціальну реабілітацію.

Схильність до психічних розладів у осіб, які зловживають ПАР, визначається поєднанням біологічних, психологічних та соціальних факторів, що створює додаткові труднощі у діагностиці та терапії. Емпіричні дослідження показують, що прогнозування ймовірності виникнення залежної поведінки доцільно здійснювати за допомогою математичних моделей бінарного вибору, оскільки класичні залежності тут не ефективні³².

В Україні реалізація Цілі 3.6 «Скорочення кількості смертей і травм внаслідок дорожньо-транспортних пригод», спрямована на зменшення смертності й травматизму внаслідок дорожньо-транспортних пригод. Вказана стратегія ґрунтується на комплексній системі нормативно-правових актів. Основні засади державної політики визначені Законом України «Про дорожній рух», який встановлює правові, соціальні та організаційні принципи забезпечення безпеки учасників руху³³. Важливу роль відіграє Закон України «Про Національну

²⁹ Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: Закон України від 15.02.1995. № 62/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 01.12.2025)

³⁰ Про психіатричну допомогу: Закон України від 22.02.2000 № 1489-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text> (дата звернення 01.12.2025)

³¹ Про схвалення Стратегії наркополітики на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2025 р. № 920-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/920-2025-%D1%80#Text> (дата звернення 01.12.2025)

³² Ціпоренко, С. Ю., Бабінець, Л. С. Вивчення зловживань психоактивними речовинами серед студентів медичних вищих навчальних закладів. *Здобутки клінічної і експериментальної медицини*. 2025. № 2. С. 159.

³³ Про дорожній рух : Законом України від 30.06.1993 № 3353-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12#Text> (дата звернення 01.12.2025).

поліцію», яким закріплено повноваження поліції як контролюючого органу за дотриманням правил дорожнього руху, запобіганні аваріям і реагуванні на них³⁴.

Низка підзаконних актів конкретизує вимоги щодо безпеки руху. До них належать Правила дорожнього руху, затверджені постановою Кабінету Міністрів України № 1306, порядок організації дорожнього руху (Постанова КМУ № 879)³⁵. Для захисту громадян від небезпечної інфраструктури діє Закон України «Про автомобільні дороги» та низка державних будівельних норм (ДБН) щодо облаштування вулиць і доріг³⁶.

Додатковими нормативно-правовими інструментами є державні цільові програми. Серед них необхідно виокремити Державну програму підвищення рівня безпеки дорожнього руху, що визначає заходи з профілактики ДТП, вдосконалення транспортної інфраструктури, посилення контролю та інформування населення. У сфері медичного права важливими є нормативи екстреної медичної допомоги, закріплені в Законі України «Про екстрену медичну допомогу»³⁷ та профільних нормативно-правових актах.

О. Давидович відзначає, що зменшення ризику дорожньо-транспортних пригод потребує комплексного підходу, який поєднує технічні, правові, освітні та організаційні заходи. Новітні технології, серед яких системи попередження зіткнень, адаптивне освітлення, електронні системи допомоги водієві, GPS-трекери, сприяють підвищенню безпеки на дорогах. Законодавчі зміни, зокрема підвищення штрафів за порушення ПДР та обов'язкове використання ремінців безпеки, значно знижують ризик ДТП і тяжкість їх наслідків. Періодичні технічні огляди транспортних засобів дозволяють вчасно виявляти несправності та запобігати аварійним ситуаціям. Такі заходи сприяють зменшенню кількості ДТП і травматизму на дорогах.

Таким чином, досягнення Цілі 3.6 в Україні ґрунтується на комплексному поєднанні правового регулювання, організаційних заходів, технічних рішень та освітньо-профілактичної діяльності. Системна інтеграція цих компонентів здатна забезпечити зниження смертності та травматизму на дорогах, підвищити рівень безпеки дорожнього руху і сприяти реалізації міжнародних стандартів у сфері транспортної безпеки³⁸.

В межах реалізації Цілі 3.7 «Забезпечення загального доступу до послуг з охорони сексуального та репродуктивного здоров'я, включаючи послуги з планування сім'ї, інформування та просвіту, і урахування питань охорони репродуктивного здоров'я в національних стратегіях і програмах» України

³⁴ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 01.12.2025).

³⁵ Про заходи щодо збереження автомобільних доріг : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.06.2007 № 879. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/879-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення 01.12.2025).

³⁶ Про автомобільні дороги : Закон України від 08.09.2005. № 2862-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-15#Text> (дата звернення 01.12.2025).

³⁷ Про екстрену медичну допомогу : Закон України від 05.07.2012 № 5081-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5081-17#Text> (дата звернення 01.12.2025)

³⁸ Давидович О. Ефективність заходів щодо запобігання дорожньо-транспортним пригодам: огляд сучасних стратегій та підходів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2024. Випуск 2 (42). С. 50.

забезпечує розширення доступу населення до послуг у сфері репродуктивного здоров'я, включаючи планування сім'ї, просвітницькі програми та комплексну медичну допомогу. Нормативно-правове підґрунтя зазначеної цілі визначено Законами України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», «Про охорону дитинства», «Про систему громадського здоров'я», «Про рівні права та можливості жінок і чоловіків», які гарантують право на безпечне материнство, доступ до медичних послуг і недискримінацію.

Системна державна політика у сфері репродуктивного здоров'я окреслена в Національній програмі «Репродуктивне здоров'я населення України», а також у Державній стратегії у сфері охорони здоров'я, які включають заходи щодо профілактики інфекцій, що передаються статевим шляхом, підтримки планування сім'ї та забезпечення репродуктивних прав молоді. Важливе значення мають Накази МОЗ щодо стандартів акушерсько-гінекологічної допомоги, ведення вагітності, контрацепції та надання консультативних послуг.

Крім того, питання сексуальної освіти, інформування та профілактики охоплюються Державною стратегією молоді, Концепцією громадського здоров'я та навчальними програмами Міністерства освіти і науки. Ці документи спрямовані на формування у молоді відповідального ставлення до власного здоров'я. Їхнє впровадження сприяє інтеграції питання сексуального та репродуктивного здоров'я у національні плани, програми розвитку та соціальну політику країни. Система медичної допомоги населенню, сформована в Україні за роки незалежності, ґрунтується на принципі цілісного підходу до здоров'я матері та дитини. Вона організована так, щоб забезпечувати не лише моніторинг стану здоров'я дівчат і юнаків на різних етапах розвитку ще до настання репродуктивного віку, а й популяризацію питань сексуального здоров'я та репродуктивного здоров'я. Одним з ефективних засобів збереження репродуктивної функції молоді є спеціально розроблена система, яка застосовується в багатьох країнах і містить комплекс медико-організаційних заходів. Ця система спрямована на формування у підлітків і молоді безпечної статевої поведінки, зацікавленості у збереженні та зміцненні здоров'я, а також усвідомленні основ відповідального батьківства як частини загальної стратегії планування сім'ї.

Служба охорони материнства в Україні, займаючись проблемами підліткового здоров'я, відзначилася високою ефективністю профілактичних заходів ще до настання вагітності. Нині це один із важливих шляхів модернізації функцій фахівців служби сімейної медицини. Протягом десяти років роботи спеціалізовані профілактичні служби довели свою результативність у запобіганні основним проблемам репродуктивного здоров'я, зокрема у профілактиці непланованих вагітностей, які у 90% випадків завершуються штучним перериванням, та у зниженні рівня захворюваності на інфекції, що передаються статевим шляхом.

В Україні донедавна спостерігалася тривала проблема високого рівня абортів з невстановлених причин. Окреслена проблематика потребувала вдосконалення системи статистичного обліку інформації для розробки ефективних механізмів впливу на репродуктивне здоров'я. Безпечність методів переривання вагітності є важливим показником стану репродуктивного здоров'я. За словами науковців, у 2020 році рівень небезпечних абортів становив 3,6 на 1000 жінок фертильного віку, що загрожувало здоров'ю понад

35 тисяч жінок. Інтеграція послуг спеціалізованих профілактичних служб на рівні первинної медичної допомоги, як практикується у розвинутих країнах, сприяє зниженню цього ризику та покращенню доступу до послуг з планування сім'ї та інформування про репродуктивне здоров'я, що відповідає Цілі 3.7 Стратегії сталого розвитку до 2030 року.

Отже, для підвищення рівня репродуктивного здоров'я жінок в Україні необхідно впроваджувати комплексні заходи на державному, галузевому та міжгалузевому рівнях, забезпечувати ефективну інтеграцію профілактичних послуг у первинну медичну допомогу та підвищувати обізнаність населення щодо безпечних методів контрацепції та планування сім'ї. Це дозволить знизити рівень небезпечних абортів, покращити доступ до медичних послуг і сприяти сталому відтворенню населення³⁹.

Отже, в Україні впроваджено Ціль 3.7 через комплекс законів, державних програм, стандартів медичної допомоги та освітніх стратегій, спрямованих на забезпечення якісних і доступних послуг, інформування населення та гарантування репродуктивних прав кожної людини. Водночас реалізація цих заходів передбачає активну участь органів державної влади, медичних установ та освітніх закладів у формуванні культури відповідального ставлення до здоров'я. Послідовне впровадження ефективних програм дозволяє зменшити ризики незапланованої вагітності, інфекцій, що передаються статевим шляхом, та покращити загальний рівень репродуктивного здоров'я населення.

Ціль 3.8 Сталого розвитку «Забезпечення загального охоплення послугами охорони здоров'я» в Україні реалізується через систему ключових нормативно-правових актів, які визначають право людини на медичну допомогу, доступність послуг та фінансовий захист населення. Базовим документом у цій сфері незмінно є Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», яким врегульовано гарантоване право кожного на охорону здоров'я, доступ до якісної медичної допомоги, профілактичних послуг та необхідних лікарських засобів. Доступність безпечних та ефективних лікарських засобів і вакцин регулюється Законом «Про лікарські засоби», що визначає вимоги до якості, реєстрації та контролю медикаментів⁴⁰, а також Законом «Про захист населення від інфекційних хвороб»⁴¹, який встановлює порядок проведення вакцинації, закупівлю вакцин і гарантії імунпрофілактики. Водночас Закон України «Про систему громадського здоров'я» забезпечує контроль за поширенням інфекцій, впровадження профілактичних та гігієнічних заходів⁴².

Окрему роль відіграють підзаконні акти, зокрема Постанова Кабінету Міністрів України про затвердження Програми медичних гарантій, яка щорічно визначає перелік безоплатних медичних послуг, та накази МОЗ щодо

³⁹ Жилка, Н., Слабкий, Г. та Щербінська, О. (2021). Стан репродуктивного здоров'я жінок в Україні: огляд літератури. *Репродуктивна ендокринологія*. (60). С. 68.

⁴⁰ Про лікарські засоби : Закон України від 28.07.2022 № 2469-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-20#Text> (дата звернення 01.12.2025)

⁴¹ Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 06.04.2000 року. № 1645-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text> (дата звернення 01.12.2025).

⁴² Про систему громадського здоров'я : Закон України від 06.09.2022 № 2573-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text> (дата звернення 01.12.2025)

Національного календаря щеплень, стандартів вакцинації та організації первинної медичної допомоги. Значний внесок у доступність лікування надає програма реімбурсації «Доступні ліки», що забезпечує громадянам отримання необхідних препаратів безоплатно або з частковим відшкодуванням їх вартості.

У сукупності ці нормативні акти формують правову основу для реалізації Цілі 3.8 в Україні, забезпечуючи рівний доступ населення до якісних медичних послуг, лікарських засобів і вакцин та створюючи ефективну систему фінансового захисту у сфері охорони здоров'я.

Ціль 3.9 спрямована на значне скорочення випадків захворювань і смертності, спричинених впливом небезпечних хімічних речовин, забрудненням повітря, води і ґрунтів. В Україні ці питання регулюються Законом України «Основами законодавства України про охорону здоров'я (1992 р.), Законом України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про охорону навколишнього природного середовища», а також низкою підзаконних актів МОЗ та Міністерства екології та природних ресурсів, що визначають порядок контролю забруднення, профілактику інфекційних і токсичних захворювань, а також стандарти безпечного поводження з хімічними речовинами.

Підпункт 3.a передбачає активну імплементацію Рамкової конвенції ВООЗ із боротьби проти тютюну. В Україні цей напрям реалізовано через Закон України «Про заходи щодо попередження вживання тютюну та його наслідків». Вказаний Закон регламентує заборону реклами тютюнових виробів, встановлює контроль за їх продажем, обмежує куріння у громадських місцях та визначає заходи профілактики серед населення⁴³.

Підпункти 3.b, 3.c та 3.d спрямовані на підтримку наукових досліджень та розробок вакцин і лікарських засобів, що нині є надзвичайно актуальним питанням. В Україні нормативною основою цього напрямку є Закон України «Про лікарські засоби» та положення державних програм, які забезпечують реєстрацію, контроль якості та доступність лікарських засобів, включно з механізмом реімбурсації за програмою «Доступні ліки». Крім того, підпункт 3.c передбачає збільшення фінансування охорони здоров'я та підготовку медичних кадрів, що регулюється Законом України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення»⁴⁴, Національною стратегією розвитку системи охорони здоров'я та відповідними наказами МОЗ щодо підготовки і розподілу медичних спеціалістів.

Отже, на основі зазначеного, варто вказати, що забезпечення здорового способу життя та добробуту населення є пріоритетним напрямком державної політики України, що базується на багатосекторальному та комплексному підході. Законодавча база України створює правові, організаційні та соціальні гарантії для охорони здоров'я громадян, розвитку фізичної культури та профілактики захворювань. Впровадження сучасних медичних технологій,

⁴³ Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення : Закон України від 22.09.2005 № 2899-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2899-15#Text> (дата звернення 01.12.2025)

⁴⁴ Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення : Закон України від 19.10.2017 № 2168-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text> (дата звернення 01.12.2025)

клінічних протоколів та державних програм сприяє підвищенню якості медичної допомоги та доступності послуг для всіх верств населення. Імплементация Цілей сталого розвитку ООН у сфері охорони здоров'я стимулює державу до системного підходу у зменшенні материнської та дитячої смертності, боротьбі з інфекційними та неінфекційними хворобами. Подальше вдосконалення нормативно-правового забезпечення, розвиток інституцій громадського здоров'я та інтеграція міжнародних стандартів дозволять Україні досягти комплексного зміцнення здоров'я населення та добробуту громадян.

ВИСНОВКИ

Формування здорового способу життя та добробуту населення України потребує комплексного підходу, що поєднує правові, соціальні та освітні механізми. Нормативна база загалом відповідає міжнародним стандартам, проте потребує подальшого удосконалення та адаптації до сучасних викликів, зокрема воєнних та економічних. Досягнення Цілі сталого розвитку № 3 передбачає підвищення доступності медичних послуг, профілактику захворювань та покращення якості життя громадян. Основними проблемами залишаються нерівномірний доступ до медичної допомоги, кадровий дефіцит та потреба у модернізації інфраструктури.

Подальший розвиток системи здоров'я можливий за умови інтегрованої взаємодії державних органів, місцевого самоврядування та громадського сектору, підвищення інформованості населення і посилення профілактичних програм. Перспективним напрямом досліджень є оцінка ефективності таких стратегій та розробка інтегрованої моделі взаємодії інституцій у сфері громадського здоров'я.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена аналізу сучасних підходів, які впливають на формування здорового способу життя населення України та оцінці ефективної державної політики у цій сфері. У процесі дослідження розглянуто правові, організаційні та соціальні аспекти, котрі забезпечують реалізацію заходів з охорони здоров'я, розвитку фізичної культури та профілактики захворювань. Особлива увага приділена імплементации міжнародних стандартів та Цілей сталого розвитку ООН, які сприяють забезпеченню системного підходу до зниження рівня материнської та дитячої смертності, профілактики інфекційних і неінфекційних хвороб, а також підтримки психічного здоров'я населення.

У статті наголошується на важливості впровадження сучасних технологій медичного обслуговування та державних програм, спрямованих на підвищення якості медичної допомоги й доступності послуг для різних соціальних груп. Проаналізовано ключові елементи законодавчої бази, що визначають засади охорони громадського здоров'я, запобігання епідеміям, підтримку здорового харчування та створення безпечного середовища для життя. Особливе місце відведено питанням міжвідомчої взаємодії та необхідності інтегрованих рішень, що охоплюють освіту, соціальний захист, охорону довкілля та розвиток інфраструктури.

Формування здорового способу життя є не лише медичною, а й соціально-правовою категорією, яка потребує цілісної державної стратегії та активної участі громадянського суспільства. Новизна дослідження полягає в комплексному підході до оцінки виконання Цілей сталого розвитку в Україні та узагальненні новітніх механізмів правового регулювання, що сприяють підвищенню добробуту населення. Отримані результати сприяють визначенню напрямів подальшого вдосконалення державної політики у сфері охорони здоров'я та забезпечення сталого розвитку держави в найближчому майбутньому.

Література

1. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення 01.12.2025).
2. Богданевич Г. П. Нормативно-правове забезпечення у сфері формування здорового способу життя в Україні. *Магістерські студії. Альманах*. 2024. Вип. 24. С. 86–90.
3. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z960254K> (дата звернення 01.12.2025).
4. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення 01.12.2025).
5. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 01.12.2025).
6. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 06.04.2000 року. № 1645-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text> (дата звернення 01.12.2025).
7. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 01.12.2025).
8. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів : Закон України від 23.12.1997 № 771/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 01.12.2025).
9. Слабкий Г., Рожкова М. Законодавче забезпечення розвитку охорони здоров'я населення України за часи її незалежності. *Україна. Здоров'я нації*. 2023. (4), 11–17. URL: <https://doi.org/10.24144/2077-6594.4.1.2022.277020>
10. Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти : Підручник / І.І. Якименко, Л.П. Петрашко, Т.М. Димань, О.М. Салавор, Є.Б. Шаповалов, М.А. Галабурда, О.В. Ничик, О.В. Мартинюк. НУХТ, 2022. 337 с.
11. Smith M. S., Cook Ch., Socona Y., Elmqvist T., Fukushi K., Broadgate W., Jarzebski M.P. Advancing sustainability science for the SDGs. *Sustainability Science*. 2018. № 13. P. 1483–1487. URL: <https://doi.org/10.1007/s11625-018-0645-3>.
12. Глобальна обсерваторія охорони здоров'я. Ціль сталого розвитку 3.1. Материнська смертність. *World health organization*. URL: <https://www.who.int/data/gho/data/themes/topics/sdg-target-3-1-maternal-mortality>
13. Любінець О.В., Децик М.О. Особливості народжуваності та смертності дітей до 1 року в Україні та Львівській області в контексті стратегії

вдосконалення неонатологічної допомоги населенню. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2022. Випуск 2. URL: <https://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/visnyk-gigieny/article/view/13306?utm>

14. United Nations Ukraine: Sustainable Development Goals. URL: <https://ukraine.un.org/en/sdgs> (дата звернення 01.12.2025).

15. Про подолання туберкульозу в Україні : Закон України від 14. 07.2023. № 3269-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3269-20#Text> (дата звернення 01.12.2025).

16. Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ) : Закон України від 12.12.1991. № 1972-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1972-12#Text> (дата звернення 01.12.2025).

17. Рубан Е.В., Мельник В.Й. Сучасна проблема захворювання на туберкульоз у Рівенській області. *Public Health Journal*. 2025. Випуск 1 (27). С. 175–180.

18. Орлова Н. М., Пилипчук В.Л., Демчук А.В., Головчанська-Пушкарь С.Є., Задорожнюк О.В., Клімас Л.А. Неінфекційні захворювання як загроза здоров'ю населення України. *Доповіді Вінницького національного медичного університету*. 2024. № 28 (3). С. 502–510. URL: [https://doi.org/10.31393/reports-vnmedical-2024-28\(3\)-21](https://doi.org/10.31393/reports-vnmedical-2024-28(3)-21)

19. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: Закон України від 15.02.1995. № 62/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 01.12.2025).

20. Про психіатричну допомогу : Закон України від 22.02.2000 № 1489-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text> (дата звернення 01.12.2025).

21. Ціпоренко, С. Ю., Бабінець, Л. С. Вивчення зловживань психоактивними речовинами серед студентів медичних вищих навчальних закладів. *Здобутки клінічної і експериментальної медицини*. 2025. № 2. С. 155–167. DOI: <https://doi.org/10.11603/1811-2471.2025.v.i2.15320>

22. Про дорожній рух : Законом України від 30.06.1993 № 3353-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12#Text> (дата звернення 01.12.2025).

23. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 01.12.2025)

24. Про заходи щодо збереження автомобільних доріг : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.06.2007 № 879. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/879-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення 01.12.2025).

25. Про автомобільні дороги : Закон України від 08.09.2005. № 2862-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-15#Text> (дата звернення 01.12.2025).

26. Про екстрену медичну допомогу : Закон України від 05.07.2012 № 5081-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5081-17#Text> (дата звернення 01.12.2025).

27. Давидович О. Ефективність заходів щодо запобігання дорожньо-транспортним пригодам: огляд сучасних стратегій та підходів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2024. Випуск 2 (42). С. 46–55.

28. Про рівні права та можливості жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення 01.12.2025)

29. Жилка, Н., Слабкий, Г. та Щербінська, О. (2021). Стан репродуктивного здоров'я жінок в Україні: огляд літератури. *Репродуктивна ендокринологія*. (60), 67–71. DOI: <https://doi.org/10.18370/2309-4117.2021.60.67-71>

30. Про лікарські засоби : Закон України від 28.07.2022 № 2469-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-20#Text> (дата звернення 01.12.2025).

31. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення 01.12.2025)

32. Про лікарські засоби : Закон України від 28.07.2022 № 2469-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-20#Text> (дата звернення 01.12.2025).

33. Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення : Закон України від 22.09.2005 № 2899-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2899-15#Text> (дата звернення 01.12.2025).

34. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення : Закон України від 19.10.2017 № 2168-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text> (дата звернення 01.12.2025).

Information about the author:

Vasechko Liudmyla Oleksandrivna,

PhD in Law, Associate professor,

Associate professor of the Fundamental

and Branch Legal Sciences Department

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

20, University Str., Kremenchuk, 39600, Ukraine

ORCID ID: 0000-0002-8312-9250